

عدالت اقتصادی و دولت نهم

سعید شیرکوند

در ایام انتخابات ریاست جمهوری دوره نهم، یکی از کاندیدها با تاکید ویژه‌ای بر عدالت بخصوص عدالت اقتصادی می‌کوشید تا فضای انتخاباتی را تحت تاثیر این مقوله مهم و محتشم قرار دهد. هر چند در مرحله اول انتخابات این شعار کمتر شنیده شد اما با کشیده شدن انتخابات به مرحله دوم زمینه مناسبی برای کوبیدن بر طبل این شعار فراهم گردید و در نتیجه فضای انتخاباتی کشور تحت تاثیر جدی این شعار قرار گرفت. به طوری که نتیجه انتخابات در چنین فضایی به پیروزی آقای احمدی‌نژاد انجامید. رییس دولت نهم قبل از پیروزی و استقرار دولت خویش، همچنان می‌کوشید تا در گفتارها و مصاحبه‌هایش، عدالت اقتصادی را به عنوان سرلوحه سیاست‌ها و برنامه‌های خود معرفی نموده و حتی تمایل زیادی نشان می‌داد تا دولت او را به نام "دولت عدالت" بشناسند. حال که به ماه‌های پایانی دولت نهم نزدیک شده‌ایم، بی‌مناسبت نیست تا از منظری کارشناسانه و تحلیلی، به تجزیه و تحلیل میزان موفقیت دولت نهم در تحقق این خواست همیشگی و عمومی ملت ایران بپردازیم. تا روشن شود که تحقق این مطالبه دائمی مردم ایران، پاسخ مناسبی گرفته یا به عکس موجب افزایش بی‌عدالتی شده است.

به دلیل گستردگی این موضوع و ابعاد مرتبط با مسأله عدالت اقتصادی، برای رعایت اختصار، تنها از سه منظر به بررسی عملکرد دولت پرداخته و با تکیه بر این محور نتیجه‌گیری خواهد شد.

۱. اولین و مهم‌ترین تکیه دولت در تحقق عدالت اقتصادی، تاکید جدی رییس دولت بر امر مبارزه با مفساد اقتصادی است. به گونه‌ای که ترجیح بند شعارهای انتخاباتی و نیز سخنان رییس دولت نهم در استان‌ها و شهرستان‌های مختلف، ضرورت مبارزه با مفساد اقتصادی بود. از نظر رییس دولت چون مسئولین دولت‌های پیشین فاسد یا غافل بوده و در نتیجه به ترویج فساد می‌پرداخته‌اند، حال برای تحقق عدالت اقتصادی لازم است تا ریشه‌های فساد و سردمداران و عوامل ایجاد و گسترش آن شناسایی و به مردم و مراکز قضایی معرفی شوند. این شعار که در دولت نهم بسیار پررنگ بود، به تدریج رنگ باخته و در نهایت به فراموشی سپرده شد، علاوه بر آن گزارش‌های نظارتی رسمی از سال سوم دولت بیانگر وجود زمینه‌های تخلف و فساد در دولت می‌باشد. گزارش دیوان محاسبات کشور پیرامون عملکرد دولت در قالب بودجه سال ۸۵ (هر چند گزارش مربوط به سال ۸۷ تاکنون ارائه نگردیده است) که نشان دهنده بیش از ۲۰۰۰ تخلف در اجرای بودجه و نیز مفقود شدن بیش از یک میلیارد دلار است و گزارش مربوط به سال ۸۶، بیانگر ۵۴ درصد تخلف از مفاد قانون بودجه می‌باشد، نقطه پایانی بر شعارهای دولت نهم مبنی بر مبارزه با مفساد اقتصادی است. ناصحین بودن نحوه استحصالی و هزینه‌کرد بیش از ۴۰ میلیارد دلار از درآمدهای نفتی که در قالب بودجه‌های سنواتی و همچنین اصلاحیه‌ها و متمم‌های بودجه‌های کشور ذکر نشده است، نشان می‌دهد که دولت در این سال‌ها با استفاده از قدرت خود، حتی از نهاد نظارتی مجلس شورای اسلامی هم، مجوزهای لازم را دریافت نکرده است.

چنین عملکردی در صرف درآمدهای کشور، نه تنها موجب تقویت عدالت اقتصادی نمی‌شود بلکه بنیان آن را به چالش خواهد کشید. از سوی دیگر کوبیدن بر طبل فساد و بی‌عدالتی در این سال‌ها، بدون آنکه مصادیق و موارد آن به طور دقیق مشخص شود، بی‌عدالتی دیگری است که در گفتار دولت نهم مشهود بود. سلب اعتماد مردم از دولت‌مداران پیشین، بدون آن‌که مترك محکمه‌پسندی ذال بر فساد آنان به مراجع قضایی ارائه گردد، بزرگ‌ترین بی‌عدالتی است که به نام عدالت روا داشته شده است.

۲. محور دیگری که رییس دولت نهم، در ایام انتخابات و سال‌های پس از پیروزی به آن پرداخته

جدول ۱

سال	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶
مقدار ضریب جینی	کاهش یافته ۰/۴۱۹	کاهش یافته ۰/۴۱۵	کاهش یافته ۰/۳۹۹	افزایش یافته ۰/۴۰۲	کاهش یافته ۰/۴۰۰	افزایش یافته ۰/۶۰۴

جدول ۲

سال	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶
نسبت دهک دهم به اول	کاهش یافته ۱۶/۹ درصد	کاهش یافته ۱۶/۲ درصد	کاهش یافته ۱۴/۶ درصد	کاهش یافته ۱۴/۵ درصد	کاهش یافته ۱۴/۹ درصد	افزایش یافته ۱۵/۲ درصد

نزدیکتر شده است؛ یعنی سال ۸۲ نسبت به سال ۸۱ توزیع درآمد عادلانه‌تر و سال ۸۳ نسبت به سال ۸۲، باز هم توزیع درآمد عادلانه‌تر شده است. اما با روی کار آمدن دولت آقای احمدی نژاد ضریب جینی رو به افزایش گذاشته، یعنی به یک نزدیکتر شده است که از ناعادلانه‌تر شدن توزیع درآمد حکایت می‌کند. (جدول ۱)

برای بررسی توزیع درآمد در جامعه، می‌توان از نسبت سهم دهک دهم (پر درآمدها) به سهم دهک اول (کم درآمدها) نیز استفاده کرد. یعنی نشان داد که در گذر زمان، توزیع درآمد عادلانه‌تر یا ناعادلانه‌تر شده است. این آمار نیز بیانگر آن است که از سال ۸۱ تا ۸۴، یعنی در دولت آقای خاتمی، این نسبت هر سال نسبت به سال قبل کمتر شده و توزیع درآمد عادلانه‌تر شده است. اما از سال ۸۵ با روی کار آمدن دولت آقای احمدی نژاد این نسبت بزرگتر شده است (جدول ۲) درآمد ناعادلانه‌تر شده است. (جدول ۲)

به بیان روشن‌تر در سال‌های حاکمیت دولت نهم، علیرغم ادعای دولت مبنی بر توجه حداکثری به عدالت اقتصادی آنچه در عمل حاصل سیاست‌ها و برنامه‌های دولت بوده، منجر به ناعادلانه‌تر شدن توزیع درآمد شده است.

تئوری‌های اقتصادی و تجربه کشورهای توسعه یافته، نشان می‌دهد که تحقق عدالت اقتصادی به عنوان یکی از الزامات و توسعه یافتگی در گرو به کارگیری روش‌ها و برنامه‌های علمی و کارشناسی است. بی‌توجهی به این مهم و تنها تکیه بر شعارهای حتی دلسوزانه نمی‌تواند شرایط مناسب را برای تحقق عدالت اقتصادی فراهم نماید.

پانویس

۱. آمارهای ارائه شده از سوی بانک مرکزی بیانگر آن است که توزیع درآمد در سال‌های زمامداری دولت نهم ناعادلانه‌تر شده است.

تئوری‌های اقتصادی و تجربه کشورهای توسعه یافته، نشان می‌دهد که تحقق عدالت اقتصادی به عنوان یکی از الزامات و توسعه یافتگی در گرو به کارگیری روش‌ها و برنامه‌های علمی و کارشناسی است.

باید به آن توجه شود، توزیع عادلانه درآمد میان دهک‌های مختلف درآمدی است. دولت نهم سرفصل برنامه‌ها و شمارهای خویش را توزیع درآمد میان دهک‌های کم درآمد جامعه قرار داده و به کرات بیان نموده که باید شکاف طبقاتی جامعه کاهش یابد و بر سهم دهک‌های کم درآمد از درآمد ملی افزوده شود.

ارزیابی آمارهای اقتصادی مربوط به توزیع درآمد، بیانگر آن است که دولت نهم نه تنها شکاف طبقاتی را کاهش نداده، بلکه آن را در همان حد گذشته نیز حفظ نموده است.

برای ارزیابی شکاف طبقاتی در هر جامعه باید از شاخص ضریب جینی استفاده نمود. این شاخص از طریق بررسی سهم دهک‌های درآمدی جامعه از درآمد ملی کشور، که در منحنی لورنتز نمایش داده می‌شود، محاسبه می‌گردد. بر اساس شاخص ضریب جینی محاسبه شده، هر چه این ضریب به طرف صفر حرکت کند توزیع درآمد در جامعه عادلانه‌تر و هر چه این شاخص به یک نزدیک شود، توزیع درآمد ناعادلانه‌تر شده است.

گزارش رسمی بانک مرکزی نشان می‌دهد که در سال‌های ۸۱ تا ۸۳ که دولت آقای خاتمی عهده‌دار امور اقتصادی کشور بود، ضریب جینی هر سال نسبت به سال قبلی کوچک‌تر و به صفر

است، عدم پیشرفت و رشد اقتصادی کشور، در سال‌های گذشته می‌باشد. ایشان بارها مسئولین پیشین کشور را مواخذه کرده و حتی آنان را محکوم نموده است که چرا زمانی که قیمت نفت ۱۰ دلار یا ۳۰ دلار بود اثر این تغییر قیمت‌ها در زندگی مردم و بخش‌های مختلف اقتصادی، نمایان نمی‌شده است.

از نظر رئیس دولت نهم این کشور در سال‌های دولت اصلاحات و دولت سازندگی باید پیشرفت‌های بیشتری در عرصه‌های زیرساخت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری زیربنایی به دست می‌آورد.

سوال اساسی این است که اگر دولت اصلاحات طی هشت سال زمامداری، حدود ۱۷۵ میلیارد دلار از درآمدهای نفتی را مورد استفاده قرار داد، دولت نهم بیش از ۲۴۰ میلیارد دلار را در این سه سال به مصرف رسانده است که حاصل آن، قطعی برق در فصل تابستان برای هموطنان خوزستانی و سایر مردم در اوج گرما و قطعی گاز در اوج سرما برای برخی دیگر از ایرانیان بوده است. دولت با چنین درآمدهای افسانه‌ای و عدم مدیریت درست ذیل منابع، نتوانسته پایه‌های عدالت اقتصادی را محکم نماید.

۳. سومین و کلیدی‌ترین محوری که در ارزیابی عملکرد دولت نهم در زمینه عدالت اقتصادی